

Boekbesprekingen

Kees de Schepper (2013). *You and me against the world? First, second and third person in the world's languages.* Dissertatie Radboud Universiteit Nijmegen. Utrecht: LOT. IX+177 blz. ISBN 978 94 6093 101 7. EUR 19,48.

In dit originele en vlot geschreven boek laat Kees de Schepper zien dat de hypothese van Lyons (1977: 638) - dat er een fundamenteel algemeen onderscheid bestaat in de talen van de wereld tussen 'ik' (1) en 'jij' (2) aan de ene kant, en 'hij', 'zij', 'het' (3) aan de andere, - niet kan worden bevestigd. Voornaamwoorden kunnen op verschillende manieren worden gerangschikt (in hiërarchieën geplaatst, bijvoorbeeld $1 > 2 > 3$), maar die verschillen nogal per grammaticaal domein, zoals Gebiedende Wijs, Naamval, de Vocatief, en Evidentialiteit. In dit laatste domein lijken bijvoorbeeld de tweede en derde persoon te clusteren, los van de eerste persoon, waar bij *kennelijk* niet goed gebruikt kan worden (dus $1 > 2,3$):

- (1) a *Hij* heeft kennelijk te veel gedronken.
b *Jij* hebt kennelijk te veel gedronken.
c *?Ik* heb kennelijk te veel gedronken.

Uit een hiërarchie kan een groepering worden afgeleid: alleen personen die naast elkaar in een hiërarchie staan kunnen samen gegroepeerd of geclusterd worden. Dit soort voorbeelden laat volgens De Schepper zien dat Lyons' groepering (1,2 / 3) in elk geval niet universeel, voor alle talen en voor alle domeinen, geldig is.

Het boek bevat vijf hoofdstukken, met hoofdstukken **twee**, **drie**, en **vier** als de inhoudelijke kern. In hoofdstuk **twee** bespreekt De Schepper persoonssystemen in het algemeen: hoeveel grammaticale personen zijn er in de talen van de wereld? Hoofdstuk **drie** richt zich op rigide persoonssystemen, en hoofdstuk **vier** op persoonshiërarchieën.

Hoeveel personen kunnen er worden gemarkeerd in een taal? In veel Europese talen zijn er drie personen, maar in hoofdstuk **twee** wordt vrij uitvoerig de 4^e persoon of ook wel 1^e persoon inclusief genoemd (jij + ik) besproken, die in sommige talen als grammaticale categorie voorkomt (Filomonova 2005). De Schepper geeft argumenten voor een kenmerkensysteem voor persoon gebaseerd op Ego en Tu:

- (2) a +Ego, -Tu ik
b -Ego, +Tu jij
c -Ego, -Tu hij, zij
d +Ego, +Tu wij (inclusief)

Dit systeem is al eerder voorgesteld. De Schepper had o.m. Hale (1973) kunnen citeren.¹ Deze kenmerkspecificaties leveren soms de juiste voorspellingen op, maar in het domein van bijvoorbeeld morfologisch syncretisme, juist weer te weinig voorspellingen, of niet de correcte.

Interessant is de uitbreiding in het boek naar het gebarentaalonderzoek. Ook in

¹ Een andere oudere bron, vergelijkbaar met Hale, waard om besproken te worden is Mühlhäusler & Harré (1990).

de Nederlandse Gebarentaal is het onderscheid in personen anders: er wordt geen grammaticaal onderscheid gemaakt tussen de tweede en de derde persoon (p.32), hetgeen ook weer in tegenspraak is met de hypothese van Lyons.

In hoofdstuk **drie** bespreekt De Schepper rigide patronen. ‘Een rigide patroon betekent dat in het domein van dat patroon alle talen van de wereld zich hetzelfde gedragen.’ (p. 171) Een voorbeeld van een rigide patroon is *Interlocutor Fixation* (p. 59): alleen de identiteit van Spreker en Hoorder ligt vast bij een taalhandeling, niet die van derden. Een ander rigide patroon is dat een uiting maar één Spreker kan hebben.

In hoofdstuk **vier**, zoals gezegd, gaat het over persoonshiërarchieën. Op een aantal gebieden is de eerste persoon bijvoorbeeld belangrijker dan de derde persoon volgens onderzoekers zoals Silverstein (1976). Op basis van zijn materiaal presenteert De Schepper de volgende tabel (p. 149), met daarin een overzicht van voorkomende hiërarchieën (hierbij is 1/2 het inclusief meervoud). Voor Gender is 3 het krachtigst, d.w.z. dat in de talen van de wereld daar het vaakst een geslachtsonderscheid gemaakt wordt: *hij/zij* versus *ik* (mnl.)/ *ik* (vrl.). Bij Commands staat 2 bovenaan: *Loop* (gezegd tegen 2) is veel korter en bondiger dan *Laat hij lopen* (gezegd over 3) of *Laat ik eens lopen* (gezegd door de spreker over 1, zichzelf).

(3)

Hierarchy	Name
3 > 1,2	QUESTIONASSERTIONHIERARCHY
3 > 2 > 1	GENDERHIERARCHY
1/2,1 > 2,3	SPATIALDEIXISHIERARCHY
2 > 1/2 > 3 > 1	COMMANDHIERARCHY
2, 3 > 1/2, 1	EVIDENTIALITYHIERARCHY

De hiërarchieën verschillen nogal, maar vormen geen bevestiging voor de hypothese van Lyons, omdat lang niet altijd 1,2 tegenover 3 staat.

Ik heb maar een heel klein stukje besproken van het overdadige smörgasbörd aan feiten over persoon dat De Schepper voor de lezer klaar zet. Er worden allerlei interessante observaties gedaan en berekeningen gemaakt. De kracht van het boek is dat van de grote greep: er worden veel terreinen samengebracht, en er wordt vaak een verhelderende en originele analyse gegeven van deze specifieke feiten. De zwakte zit hem ook al weer in datzelfde: een enorm gebied kan maar zeer summier, soms staccato, behandeld worden. Het is voor mij niet duidelijk dat syncretisme in werkwoordsparadigma's, pronominale systemen, patronen van congruentie, semantische onderscheidingen, en conversationele implicaturen voldoende gemeen hebben om in kort bestek onder één noemer gebracht te kunnen worden. De ambitie van De Schepper om één enkele hypothese uit 1977 te weerleggen is in elk geval wel gerealiseerd.² Er is ook niet een andere eenvoudige theorie, bv. in termen van een kenmerksysteem (De Schepper laat er enkele de revue passeren), die wel de reeks feiten aan zou kunnen.

Het boek stopt ook eigenlijk op het punt waar nieuwe theorievorming zou moeten en kunnen beginnen: als er dan een aantal hiërarchieën zijn voor personen, sommige flexibel, sommige rigide, dan moet er een algemeen communicatiemodel te formuleren zijn waaruit deze hiërarchieën af te leiden zijn. Hierbij is de rol van Evidentialiteit

2 Het moet ook wel gezegd worden, om fair te zijn tegenover De Schepper, dat het onderscheid van Lyons 1,2 versus 3 later een belangrijke rol is gaan spelen in de theorievorming over 'lokale' versus 'niet-lokale' pronomina. Het was dus wel een belangrijke hypothese.

noodzakelijkerwijs een heel andere dan die van Command of van Ruimtelijke Deixis. De manier waarop Spreker en Hoorder bij al deze domeinen betrokken zijn (en daarmee de rol van persoonsonderscheidingen) is per domein anders. We kunnen alleen maar verwachten dat persoonsmarkeringsgen geen universele hiërarchieën vertonen. Als De Schepper de complexiteit van het domein in kaart wilde brengen, dan is hij daar zeker in geslaagd.

Het boek is op een plezierige manier chaotisch en over het algemeen zorgvuldig geredigeerd, behalve dat er in de bibliografie wat slordigheden zitten.

Bibliografie

- Filimonova, E. (red.) (2005).** *Clusivity: Typological and case studies of the inclusive-exclusive distinction*. Amsterdam: Benjamins.
- Hale, K.L. (1973).** Person marking in Warlpiri. In Anderson, S. & P. Kiparsky (red.). *A Festschrift for Morris Halle*, pp. 308-344. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Lyons, J. (1977).** *Semantics*, I en II. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mühlhäusler, P. & R. Harré (1990).** *Pro-nouns and people: the linguistic construction of social and personal identity*. Oxford: Blackwell.
- Silverstein, M. (1976).** Hierarchy of features and ergativity. In Dixon, R. M. W. (red.). *Grammatical categories in Australian languages*, pp. 112-171. Canberra: Australian Institute of Aboriginal Studies.

Pieter Muysken
p.muysken@let.ru.nl